

Kluczowe sprawy audytu w sprawozdaniach z badania wybranych spółek giełdowych

*BARTŁOMIEJ IWANOWICZ**

Streszczenie

Głównym celem artykułu jest skategoryzowanie występujących kluczowych spraw badania (*key audit matters*, KAM) sprawozdania finansowego oraz określenie częstotliwości ich występowania. Zastosowana metoda badawcza polega na analizie zawartości rocznych skonsolidowanych sprawozdań finansowych (raportów rocznych) oraz raportów niezależnego biegłego rewidenta, które zostały opublikowane w ostatnim 12-miesięcznym okresie dostępnym na dzień badania (głównie okresy zakończone 31.12.2017 r. i 31.03.2018 r.), zaś do sformułowania wyników wykorzystano wnioskowanie dedukcyjne i indukcyjne, z wykorzystaniem metody analizy oraz syntezy. Badanie przeprowadzono dla 156 spółek notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie. Analiza objęła wszystkie spółki z następujących dziesięciu indeksów sektorowych (WIG): budownictwo, IT, nieruchomości, spożywczy, media, paliwa, górnictwo, energetyka, motoryzacja i chemia. Objęcie zakresem badania wszystkich spółek notowanych w ramach dziesięciu indeksów sektorowych (WIG) oraz przeprowadzenie analizy na podstawie najnowszych danych rynkowych przemawiają za oryginalnością i użytecznością artykułu.

Słowa kluczowe: kluczowe sprawy badania, raport roczny, Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie.

Abstract

Key audit matters in audit reports of selected public interest entities

The main purpose of the article is to categorize key audit matters (KAM) of a financial statement and to determine the frequency of their occurrence. The research method is based on analyzing annual consolidated financial statements (annual reports) and the reports of the independent auditor, which were published in the last 12-month period available as at the day of examination (the periods mainly ended December 31, 2017, and March 31, 2018). Deductive and inductive reasoning, using analysis and synthesis methods, were used to formulate the results. The research was performed for 156 companies listed on the Warsaw Stock Exchange. The analysis covered all companies from the following ten sector indices (WIG): construction, IT, real estate, food, utilities, oil & gas, mining, energy, automotive and chemicals. Targeting the scope of the research to all entities listed within the ten sector indices (WIG), and conducting the analysis based on the latest market data, demonstrates the originality and usefulness of the article.

Keywords: key audit matters, annual reports, Warsaw Stock Exchange.

* Dr Bartłomiej Iwanowicz, adiunkt, Akademia Leona Koźmińskiego, Katedra Rachunkowości
ORCID: 0000-0002-9660-0689, biwanowicz@kozminski.edu.pl

Wstęp

W 2018 roku, po tzw. „ aferze GetBack”, dał się zauważyć spadek zaufania, jakim uczestnicy obrotu gospodarczego darzą firmy audytorskie. Wynika to z nieprawidłowości, które zmaterializowały się na rynku i były spowodowane przez przedsiębiorstwo, w którym biegli rewidenci nie dopatrzili się uprzednio błędów ani sygnałów ostrzegawczych.

Badacze już dawno zaobserwowali, że skandale finansowe powodują nie tylko erozję zaufania na rynku kapitałowym, ale także wywołują kryzys wiarygodności w zawodzie audytora (Whittington, Pany, 2004). Społeczeństwo oczekuje, że audyt zagwarantuje odkrycie i wyeliminowanie wszystkich nadużyć i nieprawidłowości (Gupta, 2005). W tym kontekście warto zauważyć, że biegli rewidenci oraz pozostali użytkownicy sprawozdań finansowych mają różne przekonania o obowiązkach audytorów oraz o zakresie i wartości informacyjnej raportów audytowych (Koh, Woo, 1998). Zostało to nazwane „luką oczekiwań wobec audytu” (*audit expectation gap*). Dotyczy ona różnicy między tym, co użytkownicy sprawozdań finansowych postrzegają jako obowiązki audytorów, a tym, co sami audytorzy uważają za swoje obowiązki (McEnroe, Martens, 2001), m.in. na podstawie obowiązujących przepisów, standardów i pozostałych regulacji (ICAEW, 2006). W powszechnej opinii ograniczenie tej luki jest możliwe w drodze zwiększenia liczby standardów obowiązujących w obszarze audytu i rachunkowości (Saeidi, 2012).

W 2015 roku Rada Międzynarodowych Standardów Rewizji Finansowej i Usług Atestacyjnych (International Auditing and Assurance Standards Board, IAASB) wydała aktualizację, której celem było ulepszenie sprawozdawczości niezależnego audytora poprzez zwiększenie jej wartości informacyjnej, a tym samym poprawę jej użyteczności dla inwestorów i pozostałych odbiorców. IAASB wdrożyła nowy Międzynarodowy Standard Rewizji Finansowej 701 (Międzynarodowy Standard Badania, MSB), który wprowadził wymóg raportowania przez audytora kluczowych spraw badania (*key audit matters*, KAM), tj. tych, które zgodnie z profesjonalnym osądem audytora miały największe znaczenie w badaniu sprawozdania finansowego za dany okres (MSB 701, par. 8). Standard ma zastosowanie do badania wszystkich spółek, których akcje są notowane na giełdzie papierów wartościowych, w odniesieniu do okresów kończących się w dniu 15 grudnia 2016 roku lub później. MSB 701 nie definiuje liczby kluczowych spraw badania, które powinny zostać zidentyfikowane przez audytora. Standard wymaga, aby biegły rewident wykorzystywał swój profesjonalny osąd w celu określenia, co ma być raportowane w sekcji KAM.

Próba określenia stopnia implementacji tych zmian w raportowaniu biegłych rewidentów przy audycie sprawozdań finansowych największych spółek na polskim rynku została podjęta w 2019 roku (Kutera, 2019). Analizie poddano sprawozdania audytorów z badania skonsolidowanych sprawozdań finansowych 30 największych spółek notowanych na rynku podstawowym Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie za lata 2014–2016. Wyniki analizy wykazały, że do kluczowych spraw badania audytorzy zaliczają głównie szacowanie utraty wartości aktywów, ujmowanie przychodów ze sprzedaży, ujawnianie roszczeń, spraw spornych i zobowiązań warunkowych oraz rozliczanie aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego.

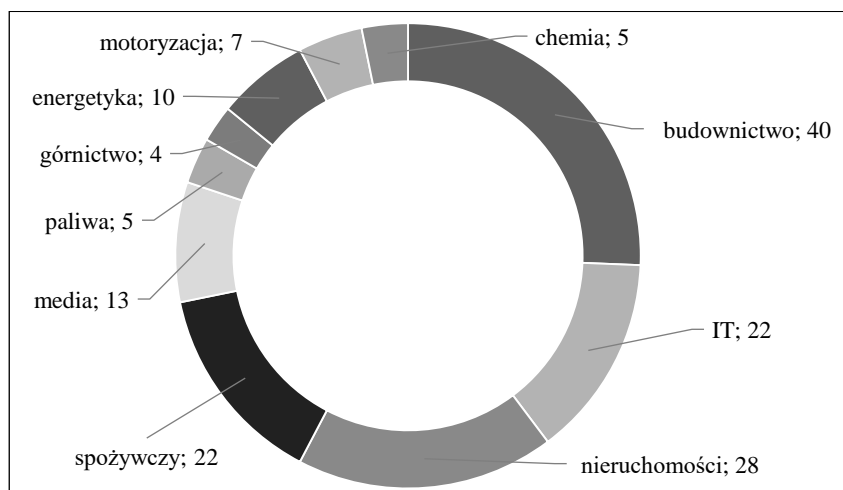
Głównym celem artykułu jest rozwinięcie dotychczas prowadzonych badań poprzez skategoryzowanie występujących kluczowych spraw badania oraz określenie częstotliwości ich występowania w audytach sprawozdań finansowych polskich spółek giełdowych. Punktem wyjścia przeprowadzonego badania empirycznego, którego wyniki przedstawiono w artykule, są dwie hipotezy: 1. – wprowadzenie wymogu raportowania KAM przez audytora nie zmieniło istotnie obszarów, którym biegli poświęcają szczególną uwagę podczas badania oraz 2. – nie występują istotne różnice w podejściu do badania między firmami audytorskimi z tzw. „wielkiej czwórki” a pozostałymi. Zastosowana metoda badawcza polega na analizie zawartości rocznych skonsolidowanych sprawozdań finansowych (raportów rocznych) oraz raportów niezależnego biegłego rewidenta, które zostały opublikowane w ostatnim 12-miesięcznym okresie dostępnym na dzień badania (głównie okresy zakończone 31.12.2017 r. i 31.03.2018 r.), zaś do sformułowania wyników wykorzystano wnioskowanie dedukcyjne i indukcyjne, z wykorzystaniem metody analizy oraz syntezy. Objęcie zakresem badania wszystkich spółek notowanych w ramach dziesięciu indeksów sektorowych (WIG) oraz przeprowadzenie analizy na podstawie najnowszych danych rynkowych przemawiają za oryginalnością i użytecznością artykułu.

1. Próba badawcza i metodyka badania

Badanie przeprowadzono dla 156 spółek notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie. Analiza objęła wszystkie spółki z następujących dziesięciu indeksów sektorowych (WIG): budownictwo, IT, nieruchomości, spożywczy, media, paliwa, górnictwo, energetyka, motoryzacja i chemia.

Rozproszenie analizowanych przedsiębiorstw pod względem reprezentowanych WIG przedstawiono na wykresie 1.

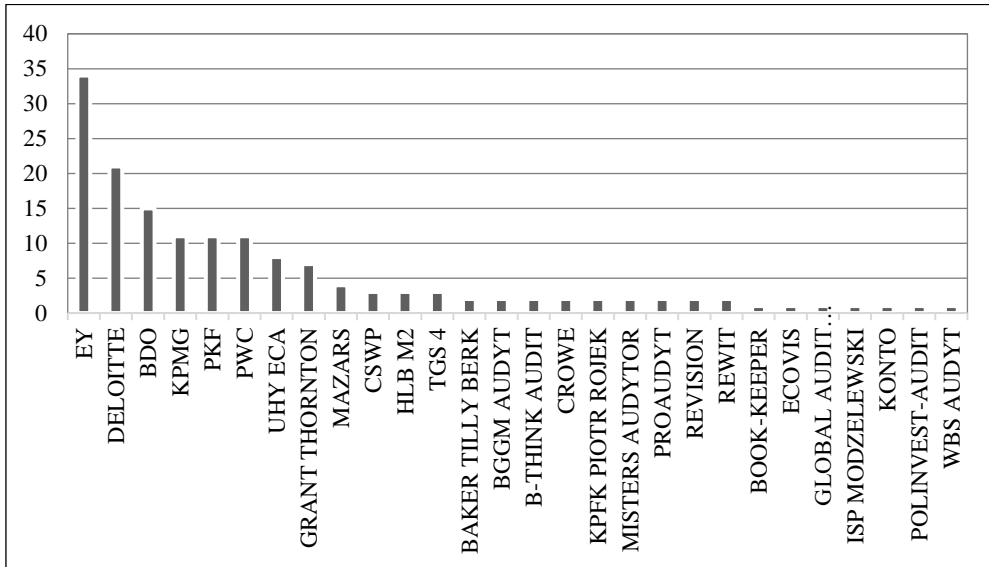
Wykres 1. Struktura próby badawczej pod względem indeksów sektorowych (WIG)

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizowanych danych (dotyczy wszystkich wykresów).

Pokrycie badanej próbki przez audytorów ilustruje wykres 2.

Wykres 2. Struktura próby badawczej pod względem audytorów

77 badanych firm (49%) powierzyły badanie swoich sprawozdań tzw. firmom audytorskim „wielkiej czwórki”, podczas gdy pozostałe (79, tj. 51%) wybrały jednego z 24 innych dostawców usług audytorskich. W badanej próbie siedmiu audytorów (25%) reprezentowanych było przez jednego klienta.

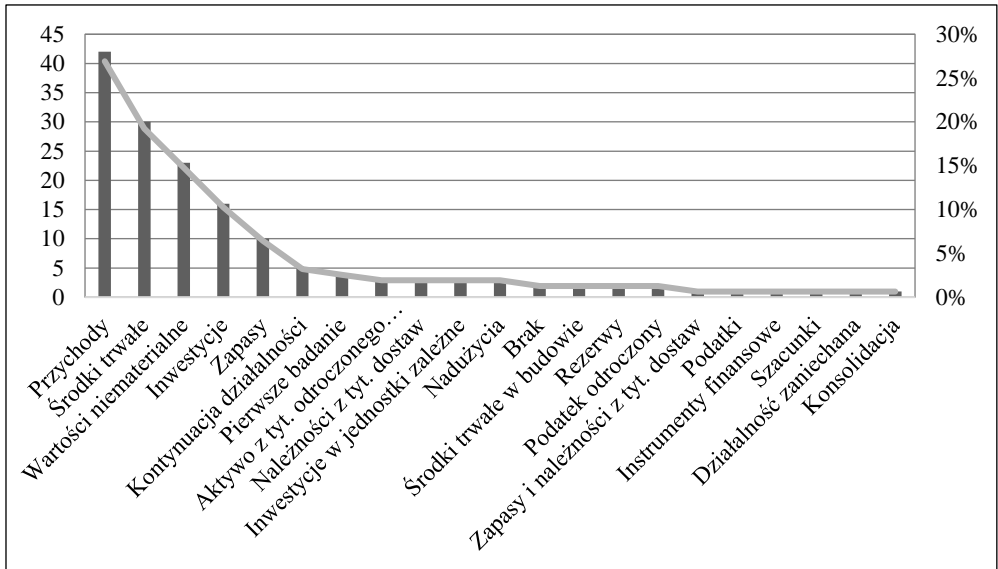
Badanie zostało przeprowadzone na podstawie analizy rocznych skonsolidowanych sprawozdań finansowych (raportów rocznych) oraz raportów niezależnego biegłego rewidenta, które zostały opublikowane przez podmioty objęte badaniem w ostatnim 12-miesięcznym okresie dostępnym na dzień badania (głównie okresy zakończone 31.12. 2017 r. i 31.03.2018 r.). W toku prac wykorzystano narzędzie do analizy danych Microsoft Power BI.

2. Wyniki badania

Audytorzy 156 firm, które były przedmiotem badania, zidentyfikowali łącznie 363 unikalne KAM. Opierając się na ich szczegółowych opisach, wykorzystując wiedzę ekspercką i doświadczenie zawodowe autora, podzielono je na 21 kategorii (w tym kategorię „brak”) i zmapowano z 986 asercjami (*assertions*) siedem typów (kompletność, dokładność, wycena, ujęcie we właściwym okresie, prezentacja i ujawnienia, istnienie, prawa i obowiązki).

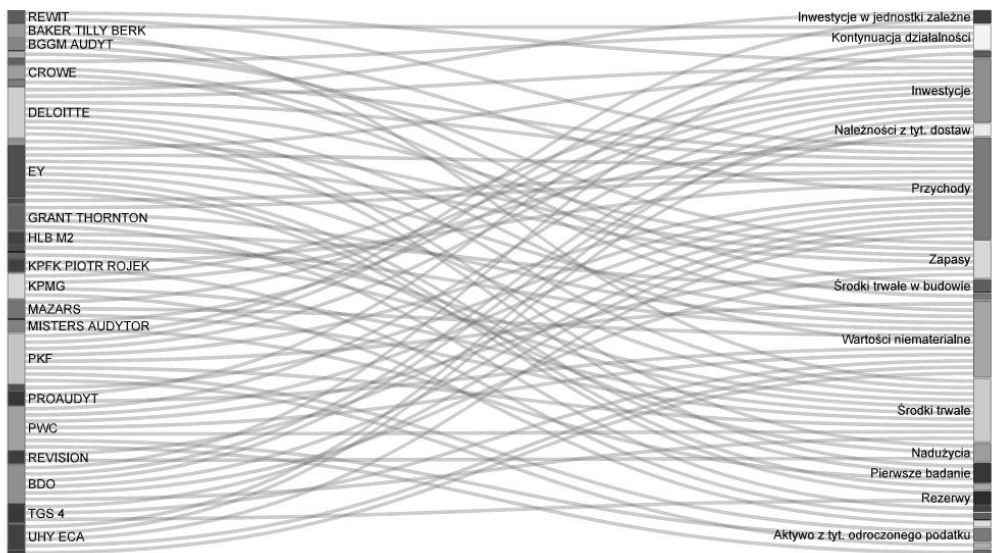
Na wykresie 3 zaprezentowano 21 wymienionych kategorii KAM wraz z częstotliwością ich wykorzystania w badanej próbie.

Wykres 3. KAM – liczba i częstotliwość wykorzystania

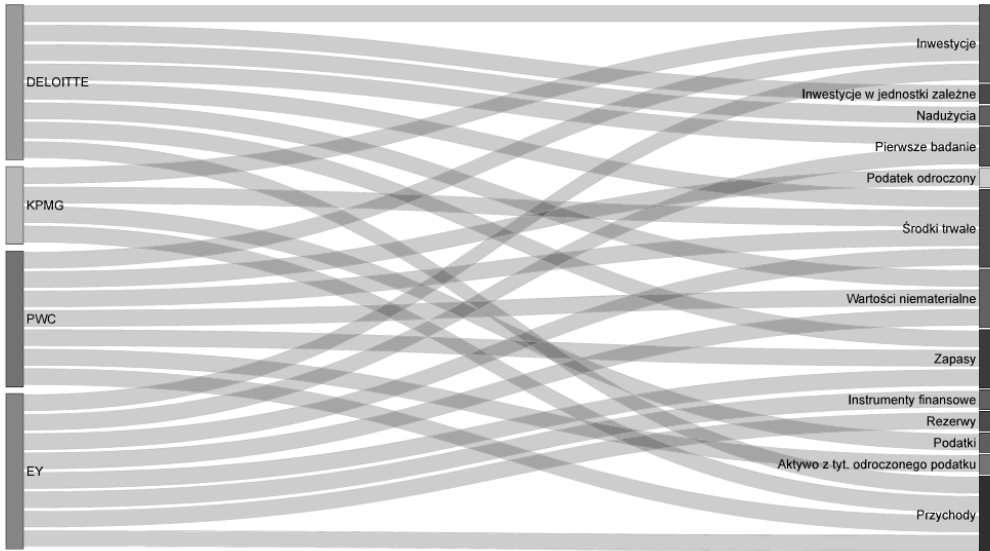

Zależności między audytorami i KAM zostały przedstawione na wykresach 4, 5 i 6. Z uwagi na znaczną ilość i wysoki poziom szczegółowości danych na wykresach opisane są wyłącznie etykiety najczęściej występujące w badanej próbie.

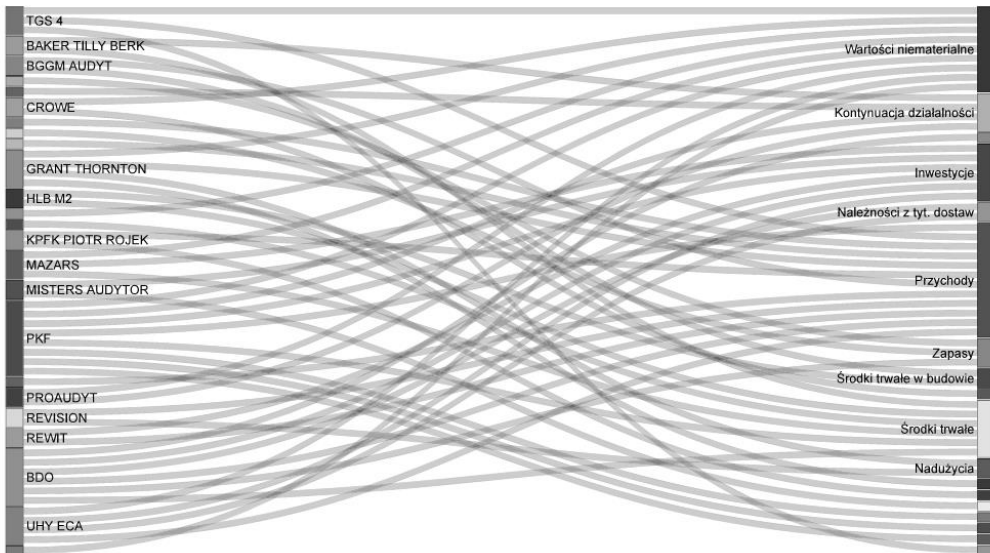
Wykres 4. Zależności między audytorami i KAM – dla całej badanej próby

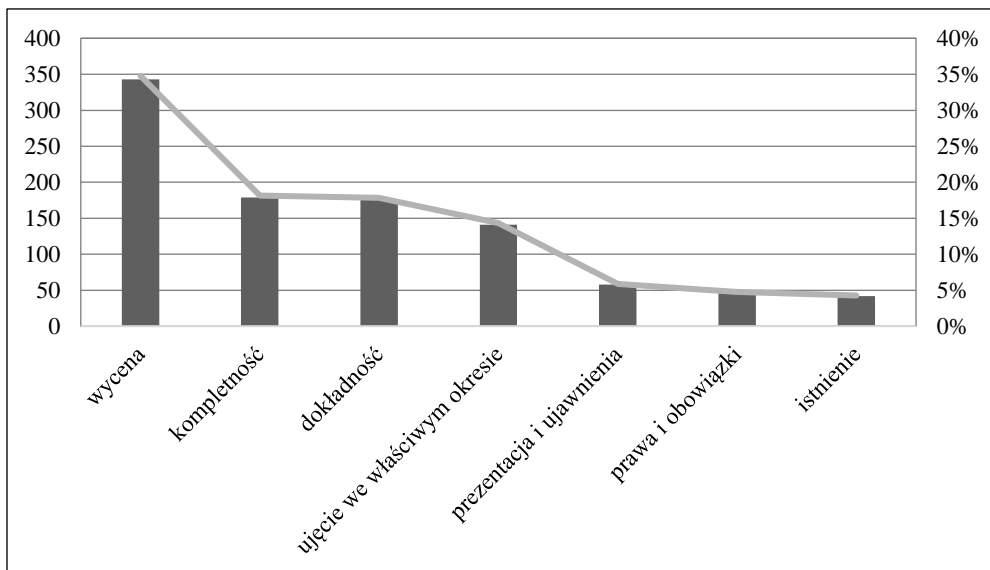
Wykres 5. Zależności między audytorami i KAM
– dla firm z „wielkiej czwórki”

Wykres 6. Zależności między audytorami i KAM
– dla firm spoza „wielkiej czwórki”

Na wykresie 7 zilustrowano częstotliwość wykorzystania siedmiu wymienionych typów asercji.

Wykres 7. Asercje – częstotliwość wykorzystania

Z przeprowadzonej analizy wynika, że:

- w 1,3% przypadków audytorzy nie zaraportowali żadnych KAM;
- najczęściej wykorzystywanymi kategoriami KAM są:
 - przychody (27% próby),
 - środki trwałe (19% próby),
 - wartości niematerialne (15% próby);
- najczęściej pojawiającą się asercją była „wycena” (35% próby);
- nie ma wyraźnego zróżnicowania między firmami audytorskimi i spoza „wielkiej czwórki”.

Podsumowanie i wnioski

Celem wprowadzenia MSB 701 było wzmocnienie zaufania do audytu poprzez zapewnienie, że audytorzy będą identyfikować i zwracać szczególną uwagę na kwestie, które w badanym okresie były najbardziej istotne z perspektywy spółki oraz jej interesariuszy i wymagały zwiększonej uwagi. Ogólny wniosek z przeprowadzonego badania jest taki, że wdrożenie MSB 701 nie zmieniło istotnie obszarów, którym biegli poświęcają szczególną uwagę podczas badania. Pomimo zidentyfikowania przez audytorów wielu kluczowych spraw badania (363 unikalne KAM) były one mało zróżnicowane i dla większości przedsiębiorstw były zbieżne z kategoriami, na których podstawie określany jest poziom istotności dla badania.

Badanie empiryczne wykazało, że dla badanych 156 spółek notowanych na GPW w Warszawie najczęściej wykorzystywanymi kategoriami KAM były przychody,

środki trwałe i wartości niematerialne, łącznie pokrywające 61% badanej próby. W zakresie asercji audytorzy koncentrowali się głównie na wycenie (wykorzystana w 35% badanej próby). Nie wystąpiło również wyraźne zróżnicowanie podejścia do badania między firmami audytorskimi z tzw. „wielkiej czwórki” a pozostałymi. Powyższe pozwala stwierdzić, że hipotezy postawione we wstępie artykułu są słuszne w odniesieniu do sprawozdań finansowych spółek objętych badaniem empirycznym oraz może wskazywać, że – ogólnie rzecz biorąc i upraszczając – istotny odsetek audytów to „seryjne”, pozbawione indywidualnego podejścia badania skoncentrowane głównie na przychodach, sumie aktywów i wycenie, podczas gdy pozostałe obszary nie są przedmiotem pogłębionej analizy. Jednocześnie wydaje się, że opis KAM nie zwiększa istotnie przejrzystości sprawozdania z badania. Z jednej strony jest to zgodne z naturą audytu, który jest standardową czynnością z wystandardyzowanym podejściem. Z drugiej strony takie podejście nie wspiera w wystarczającym zakresie realizacji celu, jakim jest zwiększenie skuteczności audytu, wzrost jego wartości dla użytkowników sprawozdań finansowych oraz poprawa zaufania społecznego do instytucji audytora. Wobec takich wstępnych wniosków wydaje się uzasadnione, żeby przeprowadzić pogłębione badanie tego tematu. Proponowanym kierunkiem dalszych badań jest rozszerzenie zakresu badania poprzez objęcie nim spółek publicznych notowanych na innej europejskiej giełdzie, a w dalszej kolejności przeprowadzenie analizy dla kolejnych 12-miesięcznych okresów sprawozdawczych.

Literatura

- Gupta K. (2005), *Contemporary Auditing*, Tata McGraw Hill, New Delhi.
- Hian Chye Koh, E Sah Woo (1998), *The expectation gap in auditing*, „Managerial Auditing Journal”, 13 (3), s. 147–154.
- Kutera M. (2018), *Nowy raport biegłego rewidenta – implementacja przy audycie spółek WIG-20*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, 503, s. 281–292.
- Kutera M. (2019), *Kluczowe kwestie badania – nowy element w raportowaniu biegłych rewidentów*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, 101 (157), s. 79–94.
- McEnroe J., Martens S. (2001), *Auditors' and Investors' Perceptions of the "Expectation Gap"*, „Accounting Horizons”, 15 (4), s. 345–358.
- Saeidi F. (2012), *Audit expectations gap and corporate fraud: Empirical evidence from Iran*, „African Journal of Business Management”, 6 (23), s. 7031–7041.
- Whittington O., Pany K. (2004), *Principles of Auditing and other Assurance Services*, McGraw-Hill Education, New York.

Inne źródła

- Bank Światowy (2016), *Rynek audytu w Polsce: kluczowe dane statystyczne i postrzeganie rynku*, Bank Światowy, 2016, [https://www.pibr.org.pl/static/items/publishing/Raport_BS-zmieniony](https://www.pibr.org.pl/static/items/publishing/Raport_BS-zmieniony.pdf) (24.04. 2018). pdf (dostęp 22.03.2019).
- Institute of Chartered Accountants in England and Wales (ICAEW), *Expectation gaps*, Audit and Assurance Faculty, <https://www.icaew.com/-/media/corporate/files/technical/audit-and-assurance/audit-quality/audit-quality-forum/expectation-gaps.ashx> (dostęp 22.03. 2019).
- Krajowa Rada Biegłych Rewidentów (2018), *Krajowy standard badania 701 w brzmieniu Międzynarodowego standardu badania 701 Przedstawianie kluczowych spraw badania w sprawozdaniu niezależnego biegłego rewidenta*. Załącznik nr 1.2 do uchwały Nr 2039/37a/2018 Krajowej Rady Biegłych Rewidentów z dnia 19 lutego 2018, Warszawa.